

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

10.04 - КР. 264 "С" 2023.02.27 13 ПЗ

ЛУЦИН АНАТОЛІЙ ВІКТОРОВИЧ

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет

НУБІП України

НУБІП України

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-
педагогічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Інна САВИЦЬКА

(підпис)

2023р.

(підпис)

2023р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

"Соціальна реабілітація осіб, які стали жертвами торгівлі людьми"

НУБІП України

Спеціальність **231 – Соціальна робота (ОПІ "Соціально-психологічна реабілітація»)**

Світлина програми **Соціально-психологічна реабілітація**

Орієнтація освітньої програми **освітньо- професійна**

НУБІП України

Гарант освітньої програми

д.п.н., доцент

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи

ст. викл.

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Ірина СОПВНИК

(підпис)

Карина ВЛАСЕНКО

Виконав

(підпис)

Анатолій ЛУЧИН

Київ – 2023

НУБІП України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Лучин Анатолій Вікторович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 231 – Соціальна робота (ОПІ "Соціально-психологічна реабілітація")

Освітня програма Соціально-психологічна реабілітація

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Соціальна реабілітація осіб, які стали жертвами торгівлі людьми»

Затверджена наказом ректора НУБІП України від «24» 02.2023 р. № 156 «3»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023. _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

Перелік графічного матеріалу: _____

Дата видачі завдання _____ 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Карина ВЛАСЕНКО

Завдання прийняв до виконання _____ Анатолій ЛУЧИН

НУБІП

РЕФЕРАТ

00

]

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП.....

6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ОСІБ,
ЩО СТАЛИ ЖЕРТВАМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА ЗА
КОРДОНОМ.....

9

1.1. Сутність та причини торгівлі людьми в сучасному українському
суспільстві.....

9

1.2. Гендерні та вікові особливості торгівлі людьми.....

19

1.3. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею людьми.....

24

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....

32

2.1. Особливості соціальної роботи з особами, постраждалими від торгівлі
людьми.....

32

2.2. Моральні принципи та етичні засади роботи суб'єктів соціальної
реабілітації з постраждалими від торгівлі людьми.....

38

2.3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації осіб,
які стали жертвами торгівлі людьми.....

46

ВИСНОВКИ.....

54

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....

58

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. Торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу або приховування людей шляхом насильства або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю становища, або шляхом погрози чи використання грошей або певних вигод, одержаних в результаті підкупу, здійсненого для згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, проституцію або інші форми сексуальної експлуатації іншої особи, примусову працю або примусові послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан або вилучення органів. При цьому згода жертви на заплановану експлуатацію не береться до уваги, якщо до жертви торгівлі людьми застосовуються будь-які з перелічених нижче засобів впливу.

Окупація Донецької та Луганської областей і Криму в 2014 році збільшила ризик торгівлі людьми, особливо це відбулось з вторгненням Росії в Україну в 2022 році. Злочини, пов'язані з торгівлею людьми, скоюються на невідконтрольних українському уряду частинах окупованих територій. За словами експертів, відстежити це явище на цих територіях практично неможливо. Однак в умовах збройних конфліктів мають місце різні форми торгівлі людьми. Вони пов'язані з примусовою працею та залученням до незаконних збройних формувань.

У 2013-2019 роках у Києві було зафіксовано 363 таких випадки. Це найвищий показник серед усіх міст України. Найменше таких випадків зафіксовано у Хмельницькій та Чернівецькій областях.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дослідження є вивчення особливостей соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- дослідити сутність та причини торгівлі людьми в сучасному українському суспільстві;

з'ясувати гендерні та вікові особливості торгівлі людьми;
розглянути міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею людьми;

— проаналізувати особливості соціальної роботи з особами, постраждалими від торгівлі людьми;

— дослідити моральні принципи та етичні засади роботи суб'єктів соціальної реабілітації з постраждалими від торгівлі людьми;

— з'ясувати методичні рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми;

Об'єктом дослідження є особи, які стали жертвами торгівлі людьми.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.

Методи дослідження. Для вирішення завдань використовувались спеціальні та загальнонаукові методи: синтез, аналітика – для виконання деталей предмета дослідження; узагальнення – виявлення теоретичних та практичних основ реалізації соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі;

порівняння та систематизація – вивчення нормативно-правової допомоги щодо реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми; логічний, діалектичний, узагальнений, комплексний та систематизований підходи – вдосконалення апарату концептуального дослідження; статистичний аналіз.

Джерела дослідження. Вагомий внесок серед досліджень особливостей соціальної реабілітації осіб, які постраждали від торгівлі людьми зробили такі праці науковців, як

Наукова новизна роботи. Було здійснено аналіз особливостей соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми. Також було досліджено причина та гендерно-вікові особливості торгівлі людьми.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Отримані результати сприятимуть майбутньому вивченню подальшої соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.

Результати дослідження можуть бути використані в наступних

дослідженнях науковців, це може бути доповненням до їх наукових праць.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження,

складається зі вступу, двох розділів, що мають шість підрозділів, висновків,

списку використаних джерел, який налічує 48 найменувань. Загальний обсяг

роботи становить 59 сторінок.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ОСІБ, ЩО СТАЛИ ЖЕРТВАМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

1.1 Сутність та причини торгівлі людьми в сучасному українському суспільстві

Торгівля людьми залишається актуальною проблемою для України і протидія їй є одним з пріоритетів діяльності держави. Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, які постають перед усім світовим співтовариством, зумовлюють загрозу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення.

Торгівля людьми – одна з найскладніших глобальних проблем сьогодення. Жертвами різноманітних сучасних форм рабства у цілому світі щорічно стають мільйони людей. Окрім економічних причин, що змушують шукати роботу за кордоном або в різних регіонах своєї країни, основними факторами сприяння торгівлі людьми є незнання своїх прав, насильство в сім'ї, відсутність достовірної інформації про можливості працевлаштування, попит на дешеву нелегальну робочу силу, політична нестабільність тощо.

На теперішній час не тільки українці стають жертвами торгівлі людьми як власне в Україні, так і в інших країнах: Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, Кіпрі, Португалії, Чеській Республіці, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані та Тунісі, а й іноземні громадяни (Молдови, Узбекистану, Пакистану, Камеруну, Азербайджану) піддавалися в Україні примусовій праці [1].

Україна докладас чимало зусиль у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у попередженні, боротьбі, комплексній допомозі постраждалим та взаємодії всіх суб'єктів, які здійснюють відповідні заходи. Боротьба з торгівлею людьми є частиною міжнародних зобов'язань України, закріплених на законодавчому рівні. Далекое останню роль в цій протидії відіграє

формування належної державної кримінально-правової політики в зазначеній сфері.

Торгівля людьми у національному законодавстві була криміналізована ще у 1998 р., коли у Кримінальному кодексі 1960 р. з'явилася ст. 1241, за якою

визнавалися злочинними «відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане з законним чи незаконним переміщенням за згодою чи без згоди особи через державний кордон України або без такого для подальшого продажу або іншої оплатної передачі з метою сексуальної експлуатації,

використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання в збройних конфліктах, експлуатації її праці». Кваліфікуючими ознаками визнавалося вчинення цих дій щодо неповнолітнього, кількох осіб, повторно, за попереднім зговором групою осіб, з використанням посадового становища або

особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності, а також вчинення злочину організованою групою, або пов'язаний з незаконним вивезенням дітей за кордон чи неповерненням їх в Україну, або з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації чи насильницького донорства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки [2].

Торгівля людьми є одним з найганебніших явищ сучасного суспільства і небезпечним злочином, який пов'язаний з грубим порушенням прав людини.

Цей вид злочину часто вчиняється у межах організованої злочинності і, як засвідчують експерти Організації Об'єднаних Націй, посідає третє місце за рівнем прибутковості після торгівлі наркотиками та зброєю [3, с. 16].

Якщо розглядати торгівлю людьми як глобальний ринок, то жертви торгівлі людьми є постачальниками, а корумповані роботодавці та сексуальні експлуататори - споживачами. Зокрема, бідність, спокуса кращого життя за

кордоном, крихкі соціальні та економічні структури, безробіття, організована злочинність, насильство над жінками та дітьми, дискримінація жінок, корупція, корупція та сексуальна експлуатація. Серед іншого, секс-туризм і

дитяча порнографія стали індустріями, які широко відомі в усьому світі і поширюються через Інтернет. Торгівлі людьми також сприяє глобальний попит на дешеву і нелегальну робочу силу. Бідність і відсутність економічних можливостей роблять людей потенційними жертвами торговців людьми, пов'язаних з міжнародними злочинними організаціями. Політичні фактори також сприяють поширенню цього явища (низький рівень контролю за виконанням існуючих положень законодавчої бази), правові фактори (зростаюча криміналізація суспільства, пов'язана з транснаціональними злочинними організаціями).

Дане явище було і залишається актуальною проблемою для України. Нова для України група ризику – вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту на сході країни. Через невизначеність перспектив щодо подальшого влаштування, побутові труднощі та брак ресурсів (зокрема, фінансових), такі люди є особливо вразливими та схильними до прийняття сумнівних пропозицій вербувальників.

Крім того, деякі переселенці намагаються отримати притулок за кордоном. Але брак знань щодо вимог міжнародного та внутрішнього законодавства інших країн щодо статусу біженця або шукача притулку робить їх легкою здобиччю для шахраїв і, що небезпечніше, для торговців людьми [4, с. 11].

Торгівля людьми є не тільки масштабною проблемою, але і являє собою грубе порушення фундаментальних прав вільної людини. Торгівля людьми часто несе транснаціональний організований характер і протидія їй є на сьогоднішній день важливим завданням всього світового співтовариства.

Не викликає сумнівів той факт, що вирішення завдання боротьби з торгівлею людьми вимагає прийняття комплексних мір, які охоплюють не тільки формування та вдосконалення національного законодавства, але і розширення міжнародного співробітництва, створення ефективних систем попередження, а також допомоги особам, які стали жертвами торгівлі людьми.

Разом з тим одним із найважливіших напрямків боротьби з торгівлею людьми є притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до цієї злочинної діяльності на будь-якому її етапі. При цьому те, яким чином держава здійснює криміналізацію тих чи інших діянь у цій області, має значення для здійснення ефективної протидії цим кримінальним правопорушенням не тільки в національних масштабах, але і на міжнародному рівні.

Для України еміграція та торгівля людьми в її сучасному розумінні постала після розпаду СРСР. Сьогодні в основі сучасної еміграції з України лежать міграційні процеси громадян України з метою працевлаштування за кордон. Унаслідок важкої економічної ситуації в Україні, значного дефіциту робочих місць на ринку праці продовжується виїзд громадян з України до країн далекого зарубіжжя та Російської Федерації з метою працевлаштування.

Сезонне, тимчасове працевлаштування або “човникові” поїздки за кордон у непростих економічних умовах перехідного періоду, на жаль, стали чи не основним засобом виживання для багатьох українських сімей. За різними оцінками, протягом року приблизно 5 млн. наших співвітчизників перебувають на заробітках за кордоном.

Так, неефективність політичних та економічних перетворень у державі, корумпованість чиновників, декларативність соціальної політики, зростання прірви між верхами та абсолютною більшістю населення, нездійсненність романтичних мрій перших років незалежності призвели до виявлення ще одного фактора – недовіри до органів державної влади та невіри в позитивні зміни в країні. Критичність ситуації в тому, що молоді люди не бачать перспектив для життя та самореалізації в українському суспільстві. Батьки не бачать перспектив для своїх дітей. Вища освіта не стає запорукою нормального забезпеченого життя. Виїзд за кордон розглядається як умова не тільки вирішення тимчасових фінансових проблем родини, але і як стратегія подальшого життєвого шляху для молодого покоління.

Сьогодні причини торгівлі людьми є комплексними та взаємопов'язаними. Зокрема, якщо розглядати торгівлю людьми як світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори представляють попит. Пропозиції

жертв торгівлі людьми сприяють чимало чинників, зокрема:

– бідність, привабливість уявного кращого життя за кордоном;
– слабкі соціальні та економічні структури;

– безробіття;

– організована злочинність, незахищеність від неї;
– насильство проти жінок та дітей, дискримінація жінок;

– корумпованість влади;

– політична нестабільність;
– збройні конфлікти та ін..

Зростанню попиту на торгівлю людьми сприяють такі чинники, як:

– сексуальна індустрія;

– експлуаторська праця [5].

Дослідник О. В. Святун до зовнішніх причин торгівлі людьми відносить:

недієву систему протидії торгівлі людьми у світі; попит на торгівлю людьми;

наявність можливостей для торгівців людьми; пропозиція, наявність потенційних жертв.

1. Недієва система протидії торгівлі людьми у світі, це:

– відкриття кордонів, спрощення можливості для подорожування;

– невідповідність міжнародної нормативно-правової бази щодо запобігання торгівлі людьми та захисту потерпілих осіб реальним умовам, брак механізмів реалізації законів;

– корумпованість відповідальних органів, які забезпечують дотримання законності;

НУБІП УКРАЇНИ

– неузгодженість міграційної політики з реаліями ринку праці в країнах;

– лояльне законодавство до занять проституцією у багатьох країнах

світу;

НУБІП УКРАЇНИ

– формування міжнародних кримінальних об'єднань;

– інтернаціоналізація тіньової економіки тощо.

2. Попит на торгівлю людьми, це обумовлений існуванням попиту на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо на експлуатацію дітей; працю у галузях, де основне населення не хоче працювати через низку причин, зокрема через небезпечні умови праці.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Наявність можливостей для торгівців людьми, це:

НУБІП УКРАЇНИ

– фінансові винагороди за торгівлю людьми;

– безкарність за вчинення злочинів, мінімальний ризик настання негативних наслідків для самих торгівців;

НУБІП УКРАЇНИ

– відсутність справедливості для потерпілих та потенційних жертв, яка дає змогу торгівцям маніпулювати своєю безкарністю.

4. Пропозиція, наявність потенційних жертв, це:

– бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами;

НУБІП УКРАЇНИ

– обмеження пропозиції щодо працевлаштування всередині своїх країн;

– наявність війн чи збройних конфліктів;

– відсутність реєстрації при народженні, легального статусу та

громадянства значної частини населення, особливо національних меншин.

НУБІП УКРАЇНИ

До внутрішніх передумов торгівлі людьми можна віднести: економічні передумови; соціальні передумови; психологічні передумови; інформаційні передумови; правові передумови.

1. Економічні передумови, це:

- економічна нестабільність у державі;
- наявність тіньової економіки;
- деформація у сфері розподілу благ;
- порушення принципів соціальної справедливості;
- соціальна нерівність у країні;
- високий рівень безробіття у країні;

– обмеженість можливостей працевлаштування;

- низький рівень матеріальних доходів населення;
- низький рівень життя більшої частини населення, перш за все молоді;
- несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість.

2. Соціальні передумови, це:

- стосунки в сім'ї (відсутня батьківська опіка над дітьми);
- наявність насильства в сім'ї;
- авторитарна поведінка батьків (жорстоке поводження та занедбаність часто з боку батьків, членів родини або оточення);
- очікування фінансової допомоги від одного з членів сім'ї;
- виїзд членів родини за кордон;

– девіантна поведінка батьків (вживання алкоголю, наркотичних речовин та залежність від них, кримінальна діяльність);

- низький рівень освіти;

– слабкі професійні навички

3. Психологічні передумови, це викривлення моральних цінностей значної частини населення та їхня деформація, що обумовлено низкою причин:

– неблагополуччя у родині;

– бездоглядність або надмірно жорсткий контроль, який провокує протест, незалежно від статків родини;

– порушення емоційних контактів з членами родини;

– недоліки статево-рольового виховання;

– не сформованість позитивного образу “Я”;

– система цінностей у батьківській сім’ї;

– кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни та який призвів до зниження самоактивності, погіршення психологічного самопочуття людей.

4. Інформаційні передумови, це:

– погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки;

– публікації багатообіцяючої реклами в пресі та неправдива “агітація”;

– низька обізнаність щодо прав людини;

– соціальні стереотипи виховання тощо.

5. Правові передумови, це:

– відсутність належної системи захисту потерпілих;

– недостатня захищеність українських громадян від кримінальних рук “торгівців людьми” як в Україні, так і за її межами;

– недостатнє покарання злочинців [6].

К. Б. Левченко, Ж. В. Петрошко визначили політичні, економічні, правові, соціальні фактори існування та поширення явища торгівлі людьми:

зростання різниці між багатими та бідними державами; інтернаціоналізацію тіньової економіки; формування міжнародних кримінальних угруповань; спрощення механізму виїзду за кордон; криміналізацію процесів міграції та еміграції; привабливість кращого життя, висока заробіткова плата, можливість кар'єрного росту за кордоном; наявність соціальної мережі заробітчан; неефективність політичних й економічних реформ в Україні; декларативність соціальної політики; економічна нестабільність у державі; низький рівень обізнаності громадян про свої права, їхня недостатня соціальна і правова захищеність, зневіра в позитивні зміни в країні; низький рівень заробітних плат, добробуту, життя населення; дефіцит робочих місць на ринку праці; високий рівень безробіття населення [7, с. 299].

Серед соціально-педагогічних факторів існування та поширення проблеми торгівлі людьми К. Б. Левченко виокремила такі: недосконалість системи правової освіти та виховання, що зумовлює низький рівень правової культури населення; відсутність у суспільній свідомості сприйняття проблеми торгівлі людьми як актуальної; несприятливі умови соціалізації уразливих категорій молоді та ресоціалізації потерпілих від торгівлі людьми; недостатній рівень обізнаності з проблемою та її можливими негативними наслідками серед учнівської молоді, батьків, педагогів та в суспільстві загалом; неготовність педагогічних працівників до здійснення профілактичної роботи; недосконалість взаємодії між різними суб'єктами профілактики [8, с. 34].

Для України особливо актуальними різновидами торгівлі людьми є трудова та сексуальна експлуатація. Але останнім часом все більшого поширення набуває торгівля дітьми, торгівля людьми з метою використання у порнобізнесі та жебрацтві. Отже, незважаючи на здійснення певних зусиль з боку органів державної влади України в напрямі протидії торгівлі людьми –

криміналізацію цього злочину в національному законодавстві, прийняття та виконання Програми запобігання торгівлі жінками та дітьми, Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року, ратифікацію міжнародних договорів, укладання двосторонніх та багатосторонніх угод, активізацію міжнародного співробітництва України, організації та проведенні інформаційних кампаній, відкриття реабілітаційних центрів для потерпілих від торгівлі людьми, налагодженні активної співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями, проблема торгівлі людьми залишається актуальною і це негативне явище має стійкі тенденції до поширення.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

1.2 Гендерні та вікові особливості торгівлі людьми

Проблема торгівлі людьми є одним з найбільш негативних явищ сучасного суспільства в усьому світі та однією з найприбутковіших форм злочинного бізнесу. З початком війни Росії проти України загроза торгівлі людьми зростає. Це пов'язано з тим, що велика кількість українських біженців стали новими «міщеннями» торговців людьми.

Взагалі існує нерозривний зв'язок між гендером і торгівлею людьми. Приділяння саме належної уваги гендерним аспектам торгівлі людьми для боротьби з цією суспільно небезпечною практикою має ефективні наслідки.

Ігнорування взаємозв'язку між гендером та торгівлею людьми може призвести до формування негативних стереотипів та створити перешкоди для надання допомоги та захисту постраждалим від торгівлі людьми.

Під час розроблення міжнародних конвенцій по боротьбі з торгівлею людьми на початку ХХ століття, особлива увага приділялась експлуатації жінок та дівчат. Гендерно-нейтральна мова дозволила визнати чоловіків та хлопчиків жертвами торгівлі людьми, тим самим доповнила перше законодавство, яке було розроблене для захисту жінок та дівчат, які займались проституцією більш комплексним підходом на експлуатацію [9, с. 13].

Гендерно-нейтральний підхід було впроваджено в Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, 1949 р., де почав використовуватись термін «особа» по відношенню до жертви [10]. Хоча в Конвенції 1949 р. чоловіки прямо не згадуються в контексті проституції, термін «особа» передбачає, що жертвою може бути як чоловік (хлопчик) так і жінка (дівчинка).

В Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) наголошено на проблемі торгівлі жінками шляхом включення спеціальної статті, відповідно до якої держави-учасниці приймають всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, для припинення всіх видів торгівлі жінками і експлуатації проституції жінок [11].

Гендерна дискримінація є однією з основних причин, чому торгівля людьми є актуальною глобальною проблемою. Тому жінки частіше, ніж чоловіки, стають жертвами торгівлі людьми, включаючи сексуальну експлуатацію, проституцію, порнографічну індустрію, домашнє рабство, примусові шлюби, включаючи шлюби за замовленням поштою, а також примусові репродуктивні функції чи сурогатне материнство.

За даними Управління ООН з наркотиків та злочинності, жінки та правопорушники, ймовірно, залучені до таких злочинів, жінки та дівчата становлять 71% усіх жертв торгівлі людьми і 96% тих, хто постраждав від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації від загальної кількості.

Сама по собі стать не може визначити, чи є людина в групі ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Тому важливо звертати увагу на інші фактори, такі як вік, інвалідність, хвороба, етнічне чи расове походження, сексуальна орієнтація та економічне становище.

Хоча торгівля людьми часто асоціюється з сексуальною експлуатацією жінок та дівчат, не слід ігнорувати наступні форми торгівлі людьми: примусову працю, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, вилучення органів та інші форми торгівлі людьми.

Статистика свідчить, що більшість виявлених жертв торгівлі людьми з метою вилучення органів – дорослі чоловіки. Повідомлялось, про випадки, коли чоловіки змушені були продати нирку через відсутність інших економічних можливостей, особливо у патріархальному суспільстві, яке вимагає від чоловіків робити все можливе, щоб забезпечити свою сім'ю. Проте жінки також піддаються вилученню органів за гендерними ознаками, наприклад видалення гендерно-специфічних тканин і клітин. Бувають також випадки, коли жінки стають жертвами торгівлі людьми з метою вилучення органів, які не обумовлені необхідністю виживання, а у зв'язку з глибоко укоріненими культурними факторами [9, с. 25].

Дійсно, гендер є одним із визначальних чинників торгівлі людьми. Тому жінки частіше, ніж чоловіки, стають жертвами торгівлі людьми з метою

проституції або інших форм сексуальної експлуатації. Основними факторами, що сприяють поширенню торгівлі жінками, є низький статус жінок, глибоко вкорінені культурні упередження, які заважають жінкам реалізувати свій потенціал, а також нездатність держави гарантувати права жінок.

Торгівля людьми є одним з найяскравіших прикладів гендерної дискримінації в сучасному суспільстві. Україна є однією з основних європейських країн-постачальників жертв торгівлі людьми. Вона постачає жінок і дітей для сексуальної експлуатації.

Проблема торгівлі людьми має також значний соціально-економічний вимір. Жінки часто погоджуються на сумнівну роботу через низький рівень життя або відсутність іншої роботи. Проституція є основним підґрунтям, на якому розвивається міжнародна торгівля жінками в сексуальних цілях. Цей бізнес приносить величезні прибутки вербувальникам, постачальникам і сутенерам. Експорт жіночої праці, що здійснюється низкою агентств з працевлаштування, також сприяє розвитку торгівлі людьми. Він підтримує розвиток секс-індустрії. Агенти, які пропонують легальну «прибуткову» роботу і хороші умови праці, часто приховують правду про характер своєї роботи. Щоб отримати прибуток від заманювання потенційних жертв у рабство та їхньої експлуатації, такі агенти часто підробляють міграційні документи, беруть у клієнтів великі суми грошей як завдаток за майбутню роботу та вчиняють інші порушення закону.

Злочин торгівлі людьми зазвичай приховується. Жертви торгівлі людьми не хочуть згадувати або говорити про пережиті жахи. Для жертв не існує вікових обмежень. Торгівля людьми не визнає кордонів і не зважає на відмінності між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Вона легко пристосовується до бідності та розкоші і є актуальною майже для всіх країн.

Психологічні характеристики жертв торгівлі людьми включають розлади особистості, підвищену збудливість, тривожність, депресю, порушення сну та залежну поведінку. У жінок це фрагментарні епізоди, втрата

відчуття часу, апатія, постійний страх, горе, безнадія, інактивність і замкнутість. Чоловіки, які постраждали від торгівлі людьми, часто

перекладають провину за те, що сталося, на себе, є замкнутими, тривожними, агресивними, мають проблеми з концентрацією уваги та сном. Криміногенна

ситуація, пов'язана з торгівлею людьми, змінює напрямок, збільшується не тільки кількість дорослих чоловіків і жінок, а і дітей, залучених до цього злочину.

У залежності від віку, індивідуальних та психологічних особливостей дитини, перебування в ситуації торгівлі людьми може стати специфічною

психічною травмою та призвести до виникнення гострих реакцій на стрес та посттравматичного стресового розладу [12, с. 11]. Діти, які потрапили у

ситуацію торгівлі людьми, не завжди можуть адекватно оцінити ситуацію.

Зазвичай вони почувають себе винними у тому, що сталося [12, с. 30].

Більшості з них важко спілкуватися та встановлювати взаємини зі своїми однолітками, вони можуть боятися дорослих та проявляти недовіру, страждати від нестачі елементарних життєвих навичок та низького рівня освіти, від різних видів залежності [12, с. 5].

Таким чином, гендерні стереотипи є перешкодою для розробки превентивних політик. Хоча більшість виявлених постраждалих чоловіків є

жертвами трудової експлуатації, все більше чоловіків також зазнають інших форм торгівлі людьми, включаючи сексуальну експлуатацію. Таким чином,

відсутність комплексного підходу до гендерних аспектів усіх форм торгівлі людьми може призвести до обмеженого розуміння того, хто є постраждалими,

які їхні потреби та вразливості, що, в свою чергу, може перешкоджати розвитку протидії торгівлі людьми. Як наслідок, це може перешкоджати

розробці стратегій підтримки та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Отже, ефективна реалізація гендерної політики державою є одним із ключових напрямків запобігання торгівлі людьми. Підтримка, яка надається постраждалим, також має враховувати гендерні особливості та індивідуальні

потреби і бути інтегрованою з усіма іншими аспектами боротьби з торгівлею людьми, включаючи профілактику, захист постраждалих та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили торгівлю людьми. Боротьба з торгівлею людьми загалом вимагає комплексного підходу, який об'єднує зусилля неурядових організацій та урядів, як у країнах, де жертви стають об'єктами торгівлі людьми, так і в країнах, куди жертв ввозять для подальшої експлуатації. Об'єднавши зусилля всіх гілок влади та правозахисних організацій, можна буде реалізувати масштабний план дій, спрямований на викорінення цього ганебного явища.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

1.3 Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею людьми

Створення системи міжнародного контролю за виконанням правових зобов'язань, взятих на себе державами у сфері прав людини, включаючи боротьбу з работорівлею і рабством, і робота створених з цією метою міжнародних спеціалізованих установ – одне з найважливіших досягнень у цій сфері за останнє сторіччя.

Як зазначалося вище, рабство – одне з найдавніших і найбільш згубних кримінальних явищ, яке виникло на етапі розпаду первіснообщинного ладу і сформувало систему правових норм, до 13 століття рабство практично зникло в більшості західних країн. Скасування колоніального рабства було пов'язане як з його економічною неефективністю, так і з громадськими рухами в країнах-метрополіях проти цього ганебного явища.

Французька революція проголосила скасування рабства у 1793 році.

Однак у французьких колоніях закон не був фактично впроваджений до 1848 року. Великобританія юридично скасувала рабство в 1807 році, але рабство в британських колоніях зберігалося до 1833 року. Португалія оголосила про скасування рабства в 40-х роках 19 століття, а більшість країн Америки - в 60-х роках. Громадянська війна 1861-1865 років призвела до того, що в США рабство було скасовано в 1861 році, рабство було скасовано у 1863 році. У деяких країнах, таких як араби південно-центральної Аравії та деяких африканських країнах (наприклад, Ефіопія, Нігерія), рабство продовжувало існувати і в 20-му столітті. В Ефіопії, наприклад, воно було офіційно скасоване лише в 1930 році. Класичні узаконені форми рабства є майже універсальними у світі, але це не усуває проблему утримання людей у рабстві повністю.

Боротьба з рабством та підневільним станом людей почала здійснюватися під керівництвом Ліги Націй, а потім ООН. Серед прийнятих даними організаціями документів та створених органів слід виділити:

- роботу Тимчасової комісії з рабства (червень 1924 року), що розробляє під егідою Ліги Націй відповідну конвенцію та сучасні уявлення (підходи,

трактування), спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми та підневільним станом;

прийняття Конвенції ООН 1926 року щодо рабства, що містить визначення понять «рабства» та «торгівлі невольниками», що накладає на держави певні зобов'язання у цій сфері політики та права; що звертає увагу на небезпеку примусової праці, подібної до рабства (держави зобов'язалися застосовувати примусову працю тільки для ліквідації стихійних лих, аварій тощо) [13].

Визначення рабства має першорядне значення в зусиллях міжнародної спільноти, спрямованих на ефективне викоринення цього явища, але з самого початку роботи в цій сфері думки розділилися. По-перше, були висунуті різні концепції щодо того, які практики слід класифікувати як рабство і, відповідно, визначати як такі, що підлягають викориненню. По-друге, визначення часто пов'язували із зобов'язанням держави вжити певних коригувальних заходів. Питання про те, яка стратегія є найбільш прийнятною для викоринення тієї чи іншої форми рабства, завжди було предметом розбіжностей.

За статистичними даними ООН, зараз у світі приблизно 27 млн. людей, які перебувають у рабстві, і ця кількість рабів не тільки безперервно не зменшується, а тільки зростає. Дослідження ООН свідчать, що найбільш критичною є ситуація в таких державах, як Непал, Судан, Об'єднані Арабські Емірати, Індія, Габон, Гаїті, М'янма. У світі щорічно продається, купується, затримується і транспортується проти волі близько 4 млн. осіб. Міжнародні експерти визначають, що щорічний світовий прибуток від рабогторгівлі досягає 9,5 млрд. доларів. За оцінками інших експертів, загальний прибуток цього ринку – 19 млрд. доларів [14, с. 15–17].

У 90-х роках ХХ століття Пекінською декларацією і Платформою дій на 1995 рік було внесено сучасні корективи до поняття торгівлі людьми. В цих документах звернуто увагу на розширення поняття торгівлі людьми, що включає в себе перш за все експлуатацію жінок, а саме: їх залучення до заняття

проституцією, примусової праці та шлюбу, домашнє рабство, «потогінні роботи» [15].

У січні 1999 р. були опубліковані Стандартні принципи прав людини стосовно осіб, які потерпіли від міжнародної торгівлі людьми, розроблені Фондом проти торгівлі жінками (Нідерланди), Міжнародною юридичною групою з прав людини (США), Глобальним альянсом проти торгівлі жінками (Таїланд) [16].

Ще однією авторитетною міжнародною організацією, яка нині відіграє значну роль у протидії торгівлі людьми, є Міжнародна організація з міграції, котра звернула увагу на те, що ознаками торгівлі людьми є ситуації, коли мігранта наймають на роботу незаконним способом, викрадають, продають і інше і/або перевозять по території держави чи за її межі; посередники (торговці) на різних етапах цього процесу отримують економічну або іншу вигоду шляхом застосування обману, насильства і/чи будь-якої форми експлуатації в умовах, коли порушуються фундаментальні права людини [17].

У сучасному глобалізованому світі транскордонна міграція стає все більш серйозною проблемою. По-перше, тому що це явище породило ще один вид транснаціональної злочинності окрім торгівлі наркотиками та зброєю, торгівля людьми є ще одним злочинном.

Згідно з Палермською Конвенцією ООН і Протоколом до неї, прийнятими в листопаді 2000 року, торгівля людьми є одним з найбільш небезпечних кримінальних карних діянь. Свідченням стурбованості міжнародного співтовариства ситуацією, що склалася, є ряд конвенцій, пактів та протоколів з врегулювання цього питання. Серед них такі, як:

- Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 2.12.1949 року. Консолідує положення інших міжнародних договорів з цього питання, прийнятих починаючи з 1904 року. Її основне завдання – визначення

ефективних мір боротьби проти усіх форм торгівлі жінками та експлуатації проституції. Вперше в історії укладення міжнародних договорів, дана Конвенція проголосила проституцію і торгівлю людьми актами, несумісними з гідністю і цінністю людської особистості, що ставлять під загрозу добробут окремих осіб, сім'ї та суспільства [18].

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Нью Йорк, 16.12.1966 року. Є доповненням до Загальної декларації прав людини; захищає право на життя і стверджує, що жодна людина не повинна піддаватися випробуванням, примусовій праці і незаконному утриманню чи утиску таких свобод як свобода на пересування, вираження та асоціацію з іншими [19].

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, CEDAW, Нью Йорк, 18.12.1979 року. Найбільш всеохоплюючий акт про права жінок, що визначає законодавчі обов'язки, спрямовані на ліквідацію дискримінації стосовно жінок [20].

- У 1997 р. було проведено Гаазьку міністерську конференцію, на якій прийнято Декларацію європейських рекомендацій з ефективних заходів щодо запобігання боротьби з торгівлею жінками з метою їхньої сексуальної експлуатації. Її ціль – підтримка подальших дій з попередження торгівлі людьми, а також надання необхідної допомоги жертвам торгівлі. Ця Декларація закликає країни-члени ЄС забезпечити або розглянути можливість призначення національних доповідачів, які надавали би відповідним національним урядам інформацію про масштаби торгівлі жінками, заходи запобігання та боротьби з торгівлею жінками.

- Документ про Спільну дію Ради Європи від 1997 р. перелічує додаткові види покарання і заходи адміністративного характеру, такі як конфіскація і вилучення доходів і власності торговця людьми і закриття установ, які брали участь у торгівлі людьми. Зобов'язує країни-члени ЄС ввести адміністративну або кримінальну відповідальність за злочини, вчинені від імені юридичної

особи без урахування кримінальної відповідальності фізичних осіб, що стали співучасниками або призвідниками злочину [21].

Рамкове рішення Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми набуло чинності на рівні ЄС. Воно спрямоване на гармонізацію національних кримінальних законів для забезпечення ефективної боротьби з торгівлею людьми. Це рамкове рішення відповідає спільним діям 1996, 1998 і 2000 років, а також програмам STOP (основною метою якої є розробка міждисциплінарного підходу за участю всіх зацікавлених сторін і з великою увагою до дуже важливої ролі неурядових організацій), DAPHNE (особливо для жінок і дітей, які стали жертвами насильства).

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Нью Йорк, 15.11.2000 року, має за мету сприяння міжнародному співробітництву для запобігання транснаціональній організованій злочинності і боротьби проти неї. Надає правоохоронним органам і судовій владі унікальні засоби боротьби з цією проблемою [22].

У 2012 році Парламент Швейцарії затвердив національний план дій з протидії торгівлі людьми на період 2012-2014 років. Він затвердив план, що встановлює глобальну стратегію боротьби з торгівлею людьми в Швейцарії, базується на положеннях Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми. Крім того, роз'яснює повноваження та обов'язки кантональних і федеральних агентств з протидії торгівлі людьми, а також дотримання міжнародних зобов'язань і рекомендацій. У 2013 році Комітет з боротьби з торгівлею людьми Федеральної поліції Швейцарії (FEDPOL) надав 396 звітів про торгівлю людьми та контрабанду. Згідно з цими повідомленнями, жертви були переважно зі Східної Європи, Азії, Південної Америки та Африки [23].

Італія – одна з небагатьох європейських країн, яка має створений та ефективний національний механізм боротьби з торгівлею людьми. Кримінальний кодекс передбачає кримінальну відповідальність за примушування іншої особи до виїзду за кордон для заняття проституцією за

допомогою насильства, погроз або обману. Закон має на меті врегулювати дії органів влади у сфері протидії та надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, а також гарантування правового статусу постраждалих осіб. Для боротьби з торгівлею людьми Італія прийняла закон 75 лютого 1958 року під назвою «Положення про скасування проституції та боротьбу з експлуатацією проституції», який діє й нині. У Кримінальному кодексі Франції 1992 року захист за кримінальним законодавством насамперед стосується людини та її основних прав. У березні 2013 року Франція скасувала старий Закон про боротьбу з торгівлею людьми, а 4 грудня 2013 року нижня палата французького парламенту схвалила новий законопроект. Цей законопроект покликаний санкціонувати покупи інтимних послуг у розмірі 1500 євро. В Англії, Уельсі та Північній Ірландії з 2009 року діє Кримінальний кодекс про проституцію та покарання за придбання таких послуг. Закон характеризує сувору кримінальну відповідальність довірителя. 12 вересня 2012 року член шотландського парламенту Рода Грант вніс законопроект, який визнає проституцію формою насильства щодо жінок [24].

Також до конвенцій, прийнятих у рамках ООН протягом останніх двох десятиліть, пов'язаних із протидією торгівлею людьми, слід віднести:

- Конвенцію ООН з морського права 1882, ст. 99 якої зобов'язує держави вживати ефективних заходів боротьби з перевезенням рабів на морських судах, включаючи огляд судів, підозрюваних у участі у работоргівлі [25];

- Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, що сприяє припинення незаконного переміщення та утримання дітей, негайного їх повернення до Договірних Держав [26];

- Конвенцію про права дитини 1989 року, яка проголошує дитину повноцінною та повноправною особистістю, захищеною від економічної експлуатації, небезпечною для здоров'я роботи тощо, її права на освіту та духовний розвиток мають бути надійно захищені державою (у Конвенції

йдеться про заборону експлуатації дітей у порнографії, сексуальній експлуатації, торгівлі дітьми та їх контрабанді (в подібних цілях тощо) [27];

- Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мигрантів та членів їх сімей 1990 року (набула чинності 2003 року) [28];

- Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, який доповнює національні органи кримінальної юстиції у переслідуванні злочинів проти людства, геноциду, агресії та за військові злочини [29];

- Конвенцію про захист дітей та співробітництво щодо іноземного усиновлення 1993 року, спрямовану на боротьбу з викраденнями та торгівлею людьми, що регулює процес усиновлення [30];

- Конвенцію МОП № 182 1999 року про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці, під якими розуміються як усі форми рабства, продажу дітей, боргової кабали тощо, так і використання, вербування дітей для участі у збройних конфліктах, у виробництві та поширенні наркотиків, заняті проституцією та в порнографічних уявленнях. Національним законодавством, відповідно до цієї Конвенції, повинні бути визначені (заборонені) види робіт, які завдають шкоди здоров'ю дітей, їх безпеці чи моральності. При цьому в країні призначається компетентний орган, відповідальний за вирішення цих питань [31].

Повна відсутність правового регулювання рабства та залучення до примусової праці свідчить про те, що і законодавство, і громадська думка загалом засуджують таке підневільне становище людини. Однак це явище існує в багатьох країнах і ми також не можемо заплюшувати очі на те, що більшою чи меншою мірою приховані нові способи підкорення людей - форми, дуже близькі до рабства та підневільного стану.

Таким чином, на сьогоднішній день міжнародне співтовариство розробило адекватну «первинну правову базу» для боротьби з торгівлею людьми та поневоленням людей, особливо жінок і дітей, але на порядку

денному стоїть питання про необхідність інтенсифікації зусиль у боротьбі з цими вкрай негативними практиками. Свобода і людська гідність – це не лише універсальні цінності. Суспільство дедалі більше усвідомлює, що права людини є не лише загальнолюдською цінністю, а й наріжним каменем процесу розбудови цивілізованої держави, формування та реалізації зовнішньої і внутрішньої політики, політики національної безпеки. Сьогодні права людини є універсальною цінністю, тому вони закріплені в багатьох міжнародних правових документах.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

2.1. Особливості соціальної роботи з особами, постраждалими від торгівлі людьми

Торгівля людьми – це явище, яке зустрічається в таких формах:

– сексуальна експлуатація: використання в порнобізнесі, залучення до проституції, створення порнографічного контенту, примусове одруження, примусові пологи та різні інші форми сексуального рабства

– трудова експлуатація з важкими умовами праці на різних фермах та будівництвах.

– експлуатація з метою торгівлі органами та експериментів над людьми.

– участь у збройних конфліктах.

– примушування до жебракування або вчинення злочинних дій.

Торгівля людьми може поєднувати декілька форм торгівлі людьми одночасно (наприклад, сексуальну експлуатацію та залучення до злочинної діяльності, жебрацтво та торгівлю органами).

Постраждала особа отримує негативні наслідки від експлуатації, адже по відношенню до неї чинилось насильство. Серед них у одній із опрацьованих публікацій названо такі [32]:

1. Негативні наслідки для здоров'я через фізичне насильство.

2. Негативний вплив на репродуктивну систему через сексуальне насильство.

3. Психічне здоров'я погіршується внаслідок психологічного насильства.

4. Підштовхування до вживання наркотиків та алкоголю може виробити залежність.

5. Потяг до здійснення правопорушень через залучення до кримінальної діяльності в рамках експлуатації.

Враховуючи індивідуальні особливості постраждалих від торгівлі людьми, форми і види експлуатації, яким вони піддавались, та реакції на них кожної постраждалої людини, практика надання реабілітаційних послуг все ж дозволяє узагальнити перелік базових потреб таких осіб, зокрема:

постраждалим слід гарантувати реалізацію права на надання безпечного проживання, психологічну, медичну, соціальну, юридичну допомогу, компенсацію матеріальної і моральної шкоди, що є вкрай необхідним для жертв будь-якого виду експлуатації;

оскільки часто постраждалі не в змозі сплатити послуги юриста, необхідною умовою здійснення їх соціального обслуговування має бути забезпечення повноцінного захисту їх прав;

враховуючи, що неприйняття родиною, відчужене ставлення оточуючих може штовхнути особу, яка постраждала від торгівлі людьми, на нові ризиковані кроки, щоб налагодити власне життя, об'єктом соціальної роботи при наданні допомоги постраждалим повинно бути також їх близьке соціальне оточення (подружжя, діти, батьки та, за необхідності, близькі родичі) [33].

Перелік результатів показує, які проблеми потребують негайного вирішення, які є постійними, а які – довгостроковими. До негайного вирішення відносять надання безпечного місця перебування та надання медичної допомоги. Щоб надати допомогу на момент рятування, соціальний працівник може направити постраждалу особу до необхідних установ. Соціальний працівник в разі необхідності проводить кризове консультування, щоб виробити навички подолання стресу. Кризове консультування може проводитись як в тимчасовому притулку, так і за місцем перебування родичів особи [34].

Оскільки торгівля людьми є кримінальним злочином, надання притулку є захисною послугою. У разі розголошення інформації існує ризик виключення з боку торговця людьми. Проблема, яка регулярно переслідує жертв, стосується людей, які мають поганий стан здоров'я і не можуть піклуватися про себе через експлуатацію. У таких випадках соціальні працівники надають паліативну допомогу та сприяють отриманню медичних послуг. Для вирішення довготривалих проблем люди проходять процес психосоціальної реабілітації. Опрацьовуючи травму та набуваючи необхідних знань і навичок, людина набуває здатності адаптуватися до соціальних реалій і самостійно долати труднощі.

Консультування в соціальній роботі активно використовується в роботі з постраждалими від торгівлі людьми, оскільки постраждалі від торгівлі людьми є цільовою групою складних життєвих обставин. Консультування вимагає певних професійних навичок, які підвищують продуктивність взаємодії між потерпілим та соціальним працівником. Зміцнення довіри, необхідна інформація та емпатія є важливими для надання соціальних послуг та взаємодії з ними.

Взаємодія між клієнтами, які постраждали від торгівлі людьми, та соціальними працівниками починається зі знайомства та встановлення контакту, що сиріє взаєморозумінню, довірі, добросовісності та гармонійним діловим стосункам. Контакт – це встановлення довіри, він необхідний для розвитку готовності клієнта до співпраці та його впевненості в тому, що соціальний працівник розуміє його і намагається допомогти всіма можливими способами. Постраждалі від торгівлі людьми важче йдуть на контакт, ніж інші клієнти.

Першим етапом консультування є встановлення контакту (достатньо приділити цьому 3-4 хвилини). Тут важливо викликати у людини відчуття довіри та продемонструвати розуміння ситуації. Це категорія клієнтів, які можуть не йти на контакт, тому потрібно залучити їх до взаємодії та показати

намір допомогти. При позитивному результаті консультування клієнт стає відкритим до соціального працівника, також соціальний працівник повинен брати до уваги стать, культуру та вік людини [35].

Інтерв'ювання проводиться в кімнаті, де знаходиться тільки інтерв'юєр та постраждала особа. Можна залучити до роботи родича за згодою особи. Тривалість складає 90 хв. для дорослої людини та 50 хв. для дитини, з урахуванням відпочинку за ініціативою особи. Суб'єкт інтерв'ювання повинен бути готовим до гострих реакцій у вигляді сліз або криків.

Використовуються навички активного слухання, де 80% складає обробка інформації шляхом вислуховування [36].

Наступним кроком є вирішення проблеми шляхом надання інформації та мотивації до змін. Оцінюється готовність до вирішення проблеми та з'ясовуються фактори, що перешкоджають позитивним змінам.

Наступним етапом взаємодії соціального працівника та клієнта, який постраждав від торгівлі людьми, є збір інформації. Вони обговорюють питання, над якими працює клієнт, і, як правило, аналізують ситуацію жертви.

Соціальний працівник підтримує розмову, слухаючи клієнта, ставлячи відкриті та закриті запитання, щоб краще зрозуміти суть проблеми та разом з клієнтом шукати шляхи її вирішення, не висловлюючи власного ставлення до почутого, слід розвивати. Розвиток діалогу та отримання необхідної і максимально повної інформації багато в чому залежить від уміння соціального працівника ставити запитання, зосереджуватися на головних проблемах, клієнті та оточенні, спрямовувати розмову в потрібне русло і досягати поставлених цілей в найоптимальніший час.

Кінцевий етап передбачає зворотній зв'язок. Після того, як завершиться консультування, людина повинна мати варіанти підтримки від знайомих, родичів або інших груп. Зворотній зв'язок підтверджує результативність консультації та дає розуміння того, чи зможе людина самостійно вирішувати проблеми [35].

Існують бар'єри, які заважають ефективній діяльності соціальних працівників [37]:

– Недостатня кількість ресурсів, що впливає на якість надання послуг.

– Дефіцит кадрів, через який можуть залучати до роботи недостатньо професійних працівників.

– Зменшення або відсутність навчальних програм для соціальних працівників.

Щоб краще задовольняти потреби людей, соціальні працівники повинні знати більше про досвід торгівлі людьми. Соціальні працівники також працюють над попередженням та профілактикою торгівлі людьми, тому інформація, яку вони чують від клієнтів, може допомогти їм зрозуміти причинні фактори, що призвели до ситуації торгівлі людьми.

При роботі з постраждалою особою потрібно виділити її сильні сторони, які можуть сприяти позитивній адаптації в контексті ситуації, що склалась. До таких характеристик віднесено: соціальну відповідальність, хорошу самооцінку, самодисципліну та наявність критичного мислення [38].

Своїм ставленням до постраждалої особи соціальний працівник впливає на бажання повторного звернення, також на звернення до інших структур, що надають допомогу [39].

Таким чином, наслідки торгівлі людьми потребують детального розслідування та опрацювання. Соціальні працівники працюють з постраждалими за чітким алгоритмом. Під час роботи вони аналізують почуте, звертають увагу на поведінку та шукають шляхи вирішення проблем разом з клієнтом. Оскільки важливо, щоб інформація, яку надає соціальний працівник,

була донесена і почута, необхідно час від часу перепитувати, чи все зрозуміло, щоб діалог був продуктивним. Психіка людини в кризовій ситуації вимагає зовсім іншого підходу з точки зору стилю і загального характеру спілкування,

ніж у спокійній ситуації. Надання допомоги постраждалим є складною процедурою, і соціальні працівники повинні чітко розуміти свої обов'язки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.2. Моральні принципи та етичні засади роботи суб'єктів соціальної реабілітації з постраждалими від торгівлі людьми

Моральні принципи є формою моральної свідомості, а моральні вимоги виражені в найбільш узагальненому вигляді. У той час як моральні норми диктують, які вчинки може здійснювати людина, моральні принципи виражають вимоги суспільства до етичної природи людини, її цлей і способу, в якій люди ставляться один до одного. Тому професіонали спираються на універсальні теорії моралі та професійної невідповідальності, систему моральних норм і принципів, які виробляються в професійних групах і закріплюються в програмних документах, насамперед на етичні кодекси.

Місія професії соціального працівника ґрунтується на наборі основних цінностей, які були прийняті соціальними працівниками протягом всієї історії професії і є основою унікальної мети і перспективи соціальної роботи.

Соціальна справедливість, людська гідність і цінність, важливість стосунків, чесність і компетентність – це набір основних цінностей, які відображають унікальність професії соціального працівника. Основні цінності соціальної роботи та принципи, що випливають з них, повинні бути збалансовані в контексті та складності людського досвіду.

Етичний кодекс орієнтує на дотримання таких моральних принципів соціальної роботи, як повага до гідності кожної людини, пріоритетність інтересів клієнта, толерантність, довіра та взаємодія у вирішенні проблем клієнта, доступність послуг, конфіденційність [40].

Структуру толерантності як професійно важливої якості особистості соціального працівника правомірно, як зазначає Ю. Тодорцева, представити у вигляді взаємодії трьох провідних компонентів [41].

Перший – концептуально-ціннісний елемент толерантності в соціальній роботі розкриваються через систему принципів організації соціальної роботи. А саме це пріоритет гуманістичних цінностей, філософія духовної свободи людини, визнання самобутності та унікальності кожної людини, віра в

невичерпний потенціал і можливості особистості, повага до людської гідності, відкритість до визнання загальнолюдських цінностей, орієнтація на діалектичний взаємозв'язок між розвитком особистості і розвитком особистості.

Другий елемент толерантності соціального працівника – особистісно-мотиваційний – проявляється через характер емоційного ставлення особистості до учасників виховної взаємодії: доброта, ввічливість, чесність, лояльність, витримка, співчуття, емпатія, справедливість і терпимість.

По-третє, діяльнісно-поведінковий компонент щедрості соціального працівника проявляється через систему способів виховної дії особистості в організації, управлінні та оцінюванні якості соціально-педагогічної діяльності учасника виховної взаємодії.

Принцип довіри та взаємодії у вирішенні проблем клієнта вимагає від спеціаліста співпраці з клієнтами, намагаючись розв'язати будь-які завдання, з якими вони стикаються. Такий принцип заснований на доброзичливому ставленні до проблем клієнта, що засновується на впевненості у його чесності, правоті. Соціальний працівник визначає проблеми клієнта спільно із ним, спонукає до самостійного прийняття рішення, але при цьому несе відповідальність за наслідки, що були спровоковані цим рішенням. Адже, як правило, клієнт думає тільки про свої вигоди, а спеціаліст повинен враховувати наслідки від прийнятого рішення для всього суспільства [42].

Визначальною рисою соціальної діяльності є повага, яка передбачає справедливість, рівність прав, довіру до людини, уважне та ввічливе ставлення до її прагнень, чуйність, делікатність, скромність. Вчені зазначають, що «повага до особистості має багато форм. У різних соціальних культурних групах існує багато різноманітних засобів прояву поваги. Треба враховувати, що вважається ввічливим і тактовним у групах, які відрізняються від нашої власної групи» [43, с. 9].

Соціальні працівники повинні завжди пам'ятати про принцип конфіденційності і у відносинах з клієнтами ставитися до них з повагою, не обмежуючи їхніх бажань і не порушуючи їхніх прав. Ключова вимога принципу конфіденційності – гарантувати нерозголошення інформації, отриманої від клієнта, суті проблеми клієнта та всього, що з нею пов'язано.

Адже позитивних результатів у спілкуванні та вирішенні проблем можна досягти лише в тому випадку, якщо клієнт буде переконаний, що його проблеми будуть збережені в таємниці. Такий підхід до взаємодії соціального працівника з клієнтом гарантує не тільки етичні аспекти професійної

діяльності, а й правові, що виражаються в кримінальній відповідальності за порушення конфіденційності фахівця, який став причиною правопорушення клієнта.

Кожен випадок, пов'язаний з жертвою торгівлі людьми, є унікальним, а її індивідуальні потреби безпосередньо залежать від віку, статі, виду експлуатації, умов, тривалості та гендерних особливостей, але деякі базові людські потреби є спільними. Але слід звернути увагу на черелік специфічних потреб постраждалих від торгівлі людьми та алгоритм роботи з ними. Це може бути вирішення першочергових проблем (одяг, їжа, безпечне житло), відновлення фізичного здоров'я, розвиток та формування нових соціальних навичок, підвищення рівня незалежності, модифікація психологічного стану та поведінки у повсякденному житті. Також це модифікація психологічного стану та поведінки у повсякденному житті; зміцнення та відновлення сімейних та інших соціальних зв'язків; аналіз життєвої ситуації; визначення основних проблем та шляхів їх вирішення; планування виходу зі складної життєвої ситуації; отримання інформації про права та можливості їх забезпечення; відновлення та захист прав та інтересів; оформлення документів; отримання реєстрації місця проживання/перебування отримання реєстрації місця проживання/перебування, розміщення в безпечному місці для тимчасового перебування, отримання загальної або професійної освіти для можливості подальшого працевлаштування тощо.

Важливо зазначити, якщо жертвами або свідками торгівлі людьми є діти, всі заходи, що застосовуються до них, повинні ґрунтуватися на принципах, викладених у Конвенції про права дитини та Факультативному протоколі до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії.

Таким чином, у роботі з дитиною, яка постраждала від торгівлі людьми, слід дотримуватись загальних засад роботи із дітьми.

— Діяти в інтересах дитини із дотриманням її прав відповідно до положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини.

— Враховувати якнайкраще інтереси дитини при вирішенні поставлених завдань.

— Не допускати дискримінації відносно дитини. Її статус постраждалої від торгівлі людьми у жодному разі не повинен ставати тавром і впливати на подальше життя та розвиток її особистості.

— Поважати думку дитини. Насамперед, думка дитини повинна враховуватися відповідно до її віку, а також ступеня її зрілості та інтересів.

Кожна думка має обов'язково братися до уваги при вирішенні питань, які стосуються подальших умов життя дитини.

— Забезпечувати захист. Діти цієї категорії повинні знаходитись в безпечному місці й бути захищеними [36].

Існують спеціальні морально-етичні принципи роботи із постраждалими від торгівлі людьми, рекомендовані ВООЗ стосовно дотримання етики та гарантування безпеки при проведенні інтерв'ю з жінками, які постраждали внаслідок торгівлі людьми, що можуть також використовуватися в роботі із дітьми:

1. НЕ ЗАШКОДЬ – у кожній ситуації поведіться з жінкою так, начебто їй можна завдати надзвичайної шкоди, поки не впевнитесь у

протилежному. Не проводьте інтерв'ю, яке погіршить становище жінки в коротко- та довгостроковій перспективі.

2. **ЗНАЙТЕ СВІЙ ПРЕДМЕТ ТА ПРАВИЛЬНО ОЦІНЮЙТЕ РИЗИКИ** – перед проведенням інтерв'ю дізнайтеся, з якими ризиками пов'язана торгівля людьми в кожному конкретному випадку.

3. **ПІДГОТУЙТЕ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ, НЕ ДАВАЙТЕ НЕЗДІЙСНЕНИХ ОБЦЯНОК** – будьте готові надати інформацію рідною мовою жінки та місцевою мовою (якщо вони відрізняються) про відповідні юридичні, медичні служби,

притулки, служби соціальної підтримки, безпеки та допомоги із направленням у відповідні служби в разі виникнення прохання.

4. **ВИБЕРІТЬ ТА НАЛЕЖНО ПІДГОТУЙТЕ ПЕРЕКЛАДАЧІВ І КОЛЕГ** – Зважте ризики та вигоди, пов'язані з найманням перекладачів, колег та інших працівників, і розробіть відповідні методи відсіювання та підготовки.

5. **ЗАБЕЗПЕЧТЕ АНОНІМНІСТЬ І КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ** – Тримайте в таємниці особу респондента та дотримуйтеся конфіденційності протягом всього інтерв'ю: від моменту встановлення контакту до обнародування подробиць його випадку.

6. **ДОМОЖІТЬСЯ ЗГОДИ, ЯКА ГРУНТУЄТЬСЯ НА РОЗУМІННІ ПРАВ РЕСПОНДЕНТА** – Пересвідчіться в тому, що кожен респондент чітко розуміє зміст і мету інтерв'ю, те, як використовуватиметься інформація.

Респондент має право не відповідати на запитання, право в будь-який момент припинити інтерв'ю і право накладити обмеження на використання інформації.

7. **ПОСТАВТЕСЯ З ПОВАГОЮ ДО ТОГО, ЯК КОЖНА ЖІНКА ОЦІНЮЄ СВОЄ СТАНОВИЩЕ ТА РИЗИК ЩОДО ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ** – Визнайте, що кожна жінку турбуватимуть різні питання, й що її бачення може відрізнятися від того, як ці питання можуть оцінювати інші.

8. **СТЕРЕЖІТЬСЯ ПОВТОРНО ТРАВМУВАТИ ЖІНКУ** – Не ставте запитання, спрямовані на отримання емоційних відповідей. Будьте готові відреагувати на страждання жінки та наголосити на її сильних сторонах.

9. БУДЬТЕ ГОТОВІ ДО НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ – Будьте готові відреагувати на те, що жінка повідомить вам про небезпеку, яка їй загрожує [36].

Після отримання заяви про встановлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, посадова особа направляє постраждалу особу до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання.

Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді забезпечує надання особі необхідних послуг відповідно до стандартів і процедур соціального супроводу на підставі звернення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та направлення відповідального підрозділу. Оцінка потреб здійснюється з урахуванням віку, статі, стану здоров'я, рівня освіти та досвіду роботи осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Позбавлення статусу здійснюється у випадках, коли установа створена на підставі завідомо неправдивої інформації або недійсних документів. У таких випадках позбавлена статусу особа зобов'язана відшкодувати всі витрати, пов'язані з виплатою їй тимчасової грошової допомоги та наданням послуг. Про це необхідно повідомити особу під час звернення за допомогою.

Дійсно, соціальна робота передбачає специфічну систему цінностей, які склалися у процесі становлення та формування норм поведінки фахівців. Проте, як професійна діяльність вона ґрунтується на загальнолюдських цінностях: повага до людини, визнання її безумовної цінності, незалежно від реальних досягнень і поведінки особистості; людина втілює свою соціальну унікальність у взаємовідносинах з іншими людьми та взаємозалежна від них у становленні власної унікальності; людині притаманна здатність до змін, прагнення до свободи вибору й прийняття важливих рішень [44].

Морально-етична складова підготовки соціальних працівників реалізується через систему ціннісних орієнтацій, позитивних зразків поведінки, професійну мораль та принципів соціальної роботи. Від рівня їхньої фахової підготовки, сформованості морально-етичних якостей залежить результативність розв'язання питань отримувачів соціальних послуг.

Вивчення моральних засад, ціннісних орієнтацій соціальних працівників як складової загальної етичної теорії, сприяє розумінню морально-етичних проблем та дилем, професійної моралі, закономірностей подальшого розвитку [45].

Етика соціальної роботи відображається через цілісну систему моральних принципів. Передбачається, що соціальні працівники беруть до уваги всі принципи стосовно конкретної ситуації, в якій здійснюється їхня професійна діяльність. Звичайно, моральні принципи, закріплені в етичних кодексах, але не є строго алгоритмічними у всіх можливих ситуаціях професійної діяльності. Однак вони є загальним кодексом поведінки та основою для прийняття рішень щодо етичної поведінки. Глибоке розуміння принципів і цінностей має першорядне значення, коли вони керують життям людини, формують її життєву філософію та спрямовують її практичну професійну діяльність.

Вони спрямовують життя людини, формують її життєву філософію та керують її практичною професійною діяльністю. Тому одним із вирішальних моментів у професійному становленні майбутнього соціального працівника є засвоєння моральних засад професійної діяльності в процесі фахової підготовки, що визначає специфічні професійні питання, зокрема питання моральної відповідальності перед клієнтами, колегами, професійною сферою та суспільством.

Таким чином, моральні принципи та етичні засади роботи суб'єктів соціальної реабілітації з постраждалими від торгівлі людьми включаються в роботу з метою забезпечення справедливості, гідності та захисту прав жертв торгівлі людьми, а саме: повага до гідності особи; (працівники соціальної реабілітації повинні поводитися з уважністю, повагою та особистою пристойністю, уникати будь-яких форм убивства, домагань, насильства); конфіденційність: (працівники реабілітації повинні дотримуватися принципу конфіденційності) та забезпечувати безпеку інформації; справедливість: (працівники реабілітації повинні бути неупередженими і враховувати різні

потреби та інтереси постраждалої особи); забезпечення безпеки: (працівники реабілітації повинні забезпечувати безпеку постраждалих, виконуючи всі необхідні заходи для захисту від подальших тортур або звалтувань).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми

Сьогодні у вітчизняному законодавстві на додаток до ратифікованого міжнародного законодавства діє і низка законів та підзаконних актів у напрямі протидії торгівлі людьми. Це свідчить не лише про актуальність цього питання для України, а й про готовність України боротися з цим злочином.

Сьогодні завданням протидії торгівлі людьми займається низка урядових та неурядових організацій, які взаємодіють між собою за трьома основними напрямками боротьби з торгівлею людьми: багаторівнева профілактика, покарання та переслідування правопорушників, а також підтримка та допомога постраждалим від торгівлі людьми.

Отже, торгівля людьми постійно змінюється, набуває нових форм і цілей. Тому перед проведенням інформаційно-просвітницьких заходів доцільно проаналізувати останні соціологічні дослідження та публікації, вивчити думки експертів і фахівців.

Однією з перших європейських країн, які закріпили на законодавчому рівні поняття «торгівля людьми», була Україна. У 2002 році в кримінальному кодексі з'явилась стаття 149, що означає несення відповідальності за торгівлю людьми [46].

Відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України (2013), основні потреби постраждалого населення можуть відрізнитися залежно від віку, статі та стану здоров'я. Їх необхідно враховувати при проведенні соціальної роботи. Ці потреби також залежать від форми експлуатації та реакції людини на неї. До таких потреб належать:

– потреба в правовій допомозі

– житло та працевлаштування

– психологічна підтримка

– допомога в оформленні документів

У разі звернення до ЦСССДМ протягом п'яти робочих днів проводиться оцінка потреб для надання відповідних послуг. Для осіб без громадянства або іноземців з ініціативи місцевої адміністрації надаються перекладачі.

Перекладачем може бути студент або викладач іноземної мови. Під час проведення соціальної роботи з постраждалою особою фахівець ЦСССДМ надає інформацію про послуги, які можуть бути надані центром. Також наголошується на важливості інформації, наданої особою. Постраждалу особу інформують про те, як будуть використані отримані дані. Також підкреслюється, що надання інформації є добровільним.

Соціальні послуги надаються, якщо особа ідентифікована як постраждала від торгівлі людьми та звернулася за певними послугами.

Соціальні послуги спрямовані на підтримку повноцінного життя та подолання СЖО і надаються за місцем проживання особи, в реабілітаційних установах та інших закладах соціальної підтримки.

Соціальні послуги надаються у таких формах.

– індивідуальна робота (ЦСССДМ допомагає особі у вирішенні її проблем)

– групова робота (ЦСССДМ допомагає особі набути досвіду роботи в групах самодопомоги та взаємодопомоги);

– робота з громадою (ЦСССДМ взаємодіє з різними соціальними групами, об'єднаними спільними інтересами).

В Українських реаліях в більшості випадків надають послуги та підтримку постраждалим особам саме неурядові організації, які фінансуються переважно міжнародними організаціями. В Україні свого часу існувало 8 соціально-реабілітаційних центрів для постраждалих. Спеціалісти, що надають соціальні послуги, керуються рекомендаціями МОМ [47].

Запроваджено комплексну систему підтримки, оскільки постраждалі потребують різноманітної допомоги. Цей механізм взаємодії передбачає міждисциплінарний підхід у співпраці з різними організаціями, що дозволяє чітко розподіляти повноваження та координувати професійні дії.

Якщо особа потребує тимчасового місця проживання, вона звертається до центру надання соціальних послуг або центру соціально-психологічної допомоги. Громадські та міжнародні організації можуть бути залученими до роботи, якщо виявилось, що в попередніх центрах недостатньо місця для розміщення такої особи [36].

Аналіз діяльності ЦСССДМ дозволив визначити основні послуги, що надаються центром у відповідь на потреби постраждалих. Це психологічна підтримка, соціальна інтеграція та реінтеграція, надання притулку та медіація.

Неурядові організації також працюють з такими жертвами і можуть надати їм тимчасовий притулок. Держава виплачує тимчасову допомогу і дозволяє відшкодовувати збитки, завдані судовими процесами проти торговців людьми. Це зменшує економічні труднощі, спричинені торговцем людьми, і дає людині можливість вирішити інші проблеми. Допомога також надається у співпраці з соціальними та правоохоронними органами.

Що ж до зарубіжного досвіду, то в 2005 році Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США профінансувало десятки організацій, які надають послуги постраждалим особам на суму 3,2 мільйона доларів.

Чисельність організацій, що надають такі послуги, продовжує зростати [48].

Неурядові організації США перебільшували проблему торгівлі людьми, оскільки вони фінансувалися за рахунок пожертв і грантів, і їхнім організаціям було вигідно висвітлювати таку масову проблему. Статистика, яку вони наводили як приклад, була сумнівною: добровільну проституцію соціальні працівники називали сексуальною експлуатацією. Цей факт поставив під сумнів бачення соціальних працівників у США як провідників соціальної справедливості.

В Албанії є чотири організації, які надають послуги жертвам торгівлі людьми, три з яких є неурядовими. У кожній організації працює близько 15 фахівців, які надають безпосередню допомогу. Клієнтами цих організацій є переважно люди, які повернулися до Албанії з сусідніх країн. За їхніми словами, тривалість експлуатації становила від шести місяців до семи років.

Ідентифікувати їх допомагала поліція за місцем переміщення. Повернення додому було стресовим та емоційним.

Експерти з різних організацій мають різні погляди на те, чи слід проводити реабілітацію в країні призначення або на батьківщині. У розвинених країнах постраждалі є фінансово успішними та юридично захищеними. Вони також не стикаються зі стигмою в країні призначення. Перші люди, яких зустрічають жертви, що повертаються до Албанії, - це співробітники прикордонної поліції, які заздалегідь повідомляють їм про те,

що вони стали жертвами торгівлі людьми. Багато хто відмовляється давати свідчення і взагалі заперечує факт своєї експлуатації. Це пов'язано з психологічними бар'єрами, викликаними ризиком повторної травматизації.

Серед причин також називали недовіру до влади та страх стигматизації. У 2020 році Державний департамент США виявив, що корумповані чиновники в Албанії причетні до торгівлі людьми.

Реінтеграція жертв була особливо складною, і після виходу з притулку вони стикалися з тими самими соціально-економічними проблемами, які стали причиною торгівлі людьми. Однак, Національна соціальна служба Албанії надає економічну допомогу в розмірі 3 000 леків на місяць безробітним людям, які залишили притулок.

Виходячи з досвіду США, Нідерландів та Албанії, можна виокремити низку труднощів, з якими стикаються як надавачі, так і користувачі послуг. У США були випадки, коли соціальні послуги надавалися не за призначенням.

У США траплялися випадки, коли соціальні послуги надавалися не за призначенням і мали примусовий характер, що не відповідало принципу

надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Однак зараз ситуація така, що послуги відповідають потребам постраждалих, а держава надає фінансування організаціям, які надають допомогу постраждалим. На прикладі

Freedom Network (США) було виявлено, що притулок не завжди є реальною послугою; клієнтура програми COSM складалася переважно з іноземців, послуги, що надавалися, були спрямовані на інтеграцію в голландське суспільство, а клієнти соціальних служб отримували знання про працевлаштування та вивчення мови. Організації, що надають послуги

постраждалим в Албанії, орієнтовані на постраждалих, які повернулися з-за кордону після експлуатації. У своїх країнах жертви стикаються з тими ж економічними та соціальними проблемами, що й до виїзду за кордон. На батьківщині жертви стикаються з економічними та соціальними проблемами,

які існували до виїзду за кордон, і в той же час отримують фінансову допомогу від держави. Саме тому експерти мають розбіжності в думках щодо того, де краще проводити реабілітаційні заходи. Вони також стикаються з такими проблемами, як брак фінансування та психологічної підтримки для своїх організацій.

Ми пропонуємо, такі рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.

По-перше, розробити і впровадити комплексну програму соціальної реабілітації, яка охоплюватиме всі аспекти потреби потерпілої особи. Ця програма повинна передбачати психологічну, медичну, юридичну та соціальну підтримку.

По-друге, встановити спеціалізовані центри, де потерпілі особи зможуть отримувати необхідну допомогу та підтримку, а саме такі центри повинні бути оснащені професійними психологами, соціальними працівниками, медичним персоналом та юристами.

По-третє, забезпечити доступ до безкоштовного медичного обслуговування та психологічної допомоги для потерпілих осіб. Дійсно,

важливо надавати необхідну медичну реабілітацію та довгострокову підтримку.

По-четверте, також необхідним є залучення до такої роботи волонтерів, які надаватимуть допомогу, якщо це необхідно та розвиток з урядовими установами, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами для подальшого покращення методів соціальної реабілітації.

Це є важливий один з аспектів, а саме досвід успішних практик та рекомендацій з іншими країнами для зменшення випадків торгівлі людьми.

Безумовно, люди, які переживають складні життєві ситуації, можуть зазнавати стигматизації з боку суспільства, бути виключеними із суспільних процесів та мати труднощі у здійсненні повноцінної життєдіяльності через втрату соціально важливих функцій. Також вагомим є встановлення механізмів

моніторингу та оцінки ефективності програм соціальної реабілітації, тобто потрібно проводити регулярні аудити та дослідження для визначення рівня задоволеності потерпілих осіб та виявлення можливостей для вдосконалення. Ну і важливі необхідні заходи для забезпечення справедливості та покарання винних осіб, адже особи потребують правової підтримки під час судових процесів.

Також можна провести тренінг на тему «Торгівля людьми – як уберегтися від небезпеки», щоб сформувати уявлення про проблему торгівлі людьми та її наслідки для людини, навчити користуватися правилами безпечної поведінки; виховувати повагу до прав людини, готовність захищати свої права; розвивати вміння аналізу, порівняння, узагальнення. Також саме на такому тренінгу можна вивчити та проаналізувати такі головні аспекти, як права, що порушуються в ситуації торгівлі людьми; форми незаконного використання людини; міфи і стереотипи про торгівлю людей.

Отже, потрібно забезпечити реалізацію ключових напрямків національної діяльності з протидії торгівлі людьми. Це означає:

1) превентивні заходи (дослідження, інформування, організаційне співробітництво, усунення факторів, що призводять до торгівлі людьми)

2) допомога та підтримка жертв торгівлі людьми (захист та реалізація основних прав, надання інформації, правовий захист під час кримінального провадження, фізична, психологічна та соціальна реабілітація постраждалих, медична допомога, забезпечення житлом, матеріальна допомога, підтримка у працевлаштуванні та навчанні, матеріальна компенсація за завдану шкоду);

(3) кримінальне переслідування торговців людьми (запобігання повторному потраплянню в ситуацію торгівлі людьми, протидія нелегальній міграції, кримінальна відповідальність фізичних та юридичних осіб).

В Україні протидія торгівлі людьми вважається одним із пріоритетів держави, про що свідчить наявність відповідних національних програм. З 2009 року в Україні реалізується проект з розробки механізму надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми на основі національного механізму перенаправлення. Розвиток національного механізму перенаправлення в Україні допоможе вирішити низку проблем у сфері протидії торгівлі людьми, включаючи посилення ідентифікації та підтримки постраждалих від торгівлі людьми, покращення захисту прав постраждалих, забезпечення доступу до правосуддя та послуг з підтримки і захисту, а також усунення існуючих прогалин у законодавстві.

Таким чином, сучасний стан реабілітації та реінтеграції постраждалих від торгівлі людьми є незадовільним і в основному покладається на неурядові та міжнародні організації.

В Україні існують передумови для розвитку системи соціальних послуг для постраждалих, де установи можуть надавати такі послуги, як притулок, психологічна, медична та юридична підтримка, навчання та працевлаштування, залежно від потреб та проблем постраждалих. Однак, оскільки державна підтримка є незначною, ці ініціативи реалізуються

громадським сектором, а впровадження на національному рівні відбувається повільно, що зменшує ймовірність того, що потерпілі отримають необхідні їм послуги. Можна відзначити, що за останні роки відбулося кілька зрушень у розвитку систем соціальних послуг, зокрема створення національного механізму перенаправлення постраждалих від торгівлі людьми та посилення діяльності державних органів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Торгівля людьми залишається актуальною проблемою для України і протидія їй є одним з пріоритетів діяльності держави. Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, які постають перед усім світовим співтовариством, зумовлюють загрозу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення.

Торгівля людьми – одна з найскладніших глобальних проблем сьогодення. Жертвами різноманітних сучасних форм рабства у цілому світі щорічно стають мільйони людей. Окрім економічних причин, що змушують шукати роботу за кордоном або в різних регіонах своєї країни, основними факторами сприяння торгівлі людьми є незнання своїх прав, насильство в сім'ї, відсутність достовірної інформації про можливості працевлаштування, попит на дешеву нелегальну робочу силу, політична нестабільність тощо.

Торгівля людьми у національному законодавстві була криміналізована ще у 1998 р., коли у Кримінальному кодексі 1960 р. з'явилася ст. 1241, за якою визнавалися злочинними «відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане з законним чи незаконним переміщенням за згодою чи без згоди особи через державний кордон України або без такого для подальшого продажу або іншої оплатної передачі з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання в збройних конфліктах, експлуатації її праці».

Взагалі існує нерозривний зв'язок між гендером і торгівлею людьми. Приділення саме належної уваги гендерним аспектам торгівлі людьми для боротьби з цією суспільно небезпечною практикою має ефективні наслідки.

Ігнорування взаємозв'язку між гендером та торгівлею людьми може призвести до формування негативних стереотипів та створити перешкоди для надання допомоги та захисту постраждалим від торгівлі людьми. Під час розроблення міжнародних конвенцій по боротьбі з торгівлею людьми на початку ХХ

століття, особлива увага приділялась експлуатації жінок та дівчат. Гендерна дискримінація є однією з основних причин, чому торгівля людьми є актуальною глобальною проблемою. Тому жінки частіше, ніж чоловіки,

стають жертвами торгівлі людьми, включаючи сексуальну експлуатацію, проституцію, порнографічну індустрію, домашнє рабство, примусові шлюби, включаючи шлюби за замовленням поштою, а також примусові репродуктивні функції чи сурогатне материнство. Хоча торгівля людьми часто асоціюється з сексуальною експлуатацією жінок та дівчат, не слід ігнорувати наступні

форми торгівлі людьми: примусову працю, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, вилучення органів та інші форми торгівлі людьми.

Статистика свідчить, що більшість виявлених жертв торгівлі людьми з метою вилучення органів – дорослі чоловіки. Повідомлялось, про випадки, коли чоловіки змушені були продати нирку через відсутність інших економічних можливостей, особливо у патріархальному суспільстві, яке вимагає від чоловіків робити все можливе, щоб забезпечити свою сім'ю.

Таким чином, на сьогоднішній день міжнародне співтовариство розробило адекватну «первинну правову базу» для боротьби з торгівлею людьми та поневоленням людей, особливо жінок і дітей, але на порядку денному стоїть питання про необхідність інтенсифікації зусиль у боротьбі з цими вкрай негативними практиками. Свобода і людська гідність – це не лише універсальні цінності. Суспільство дедалі більше усвідомлює, що права

людини є не лише загальнолюдською цінністю, а й наріжним каменем процесу розбудови цивілізованої держави, формування та реалізації зовнішньої і внутрішньої політики, політики національної безпеки. Сьогодні права людини є універсальною цінністю, тому вони закріплені в багатьох міжнародних правових документах.

Безумовно, консультування в соціальній роботі активно використовується в роботі з постраждалими від торгівлі людьми, оскільки постраждалі від торгівлі людьми є цільовою групою складних життєвих

обставин. Консультування вимагає певних професійних навичок, які підвищують продуктивність взаємодії між потерпілим та соціальним працівником. Вміння донести необхідну інформацію та емпатія є важливими для надання соціальних послуг та взаємодії з ними. Взаємодія між клієнтами,

які постраждали від торгівлі людьми, та соціальними працівниками починається зі знайомства та встановлення контакту, що сприяє взаєморозумінню, довірі, добросовісності та гармонійним діловим стосункам.

Кожен випадок, пов'язаний з жертвою торгівлі людьми, є унікальним, а її індивідуальні потреби безпосередньо залежать від віку, статі, виду експлуатації, умов, тривалості та гендерних особливостей, але деякі базові людські потреби є спільними. Але слід звернути увагу на перелік специфічних потреб постраждалих від торгівлі людьми та алгоритм роботи з ними. Це може

бути вирішення першочергових проблем (одяг, їжа, безпечне житло), відновлення фізичного здоров'я, розвиток та формування нових соціальних навичок, підвищення рівня незалежності, модифікація психологічного стану та поведінки у повсякденному житті.

Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді забезпечує надання особі необхідних послуг відповідно до стандартів і процедур соціального супроводу на підставі звернення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та направлення відповідального підрозділу. Оцінка потреб здійснюється з урахуванням віку, статі, стану здоров'я, рівня освіти та досвіду роботи осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Ми пропонуємо, такі рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації осіб, які стали жертвами торгівлі людьми. По-перше, розробити і впровадити комплексну програму соціальної реабілітації, яка охоплюватиме всі аспекти потреби потерпілої особи. Ця програма повинна передбачати психологічну, медичну, юридичну та соціальну підтримку. По-друге, встановити спеціалізовані центри, де потерпілі особи зможуть отримувати необхідну допомогу та підтримку, а саме такі центри повинні бути оснащені

професійними психологами, соціальними працівниками, медичним персоналом та юристами. По-третє, забезпечити доступ до безкоштовного медичного обслуговування та психологічної допомоги для потерпілих осіб.

Дійсно, важливо надавати необхідну медичну реабілітацію та довгострокову підтримку. По-четверте, також необхідним є залучення до такої роботи

волонтерів, які надаватимуть допомогу, якщо це необхідно та розвиток з урядовими установами, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами для подальшого покращення методів соціальної

реабілітації. Ще є важливий один з аспектів, а саме досвід успішних практик та рекомендацій з іншими країнами для зменшення випадків торгівлі людьми.

Безумовно, люди, які переживають складні життєві ситуації, можуть зазнавати стигматизації з боку суспільства, бути виключеними із суспільних процесів та

мати труднощі у здійсненні повноцінної життєдіяльності через втрату соціально важливих функцій. Також пропонуємо розробити тренінги з метою

формування уявлень про проблему торгівлі людьми та її наслідки для людини, вдосконалення навичок користування правилами безпечної поведінки, виховання поваги до прав людини, готовність захищати свої права;

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витяг із доповіді Державного департаменту США про торгівлю людьми. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/official-reports-uk/>.

2. Кримінальний кодекс України від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-15#Text>

3. Вербелський М. Г. Кримінологічна характеристика транснаціональної організованої злочинності у сфері торгівлі людьми. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010. Вип. 1. С. 16–23.

4. Мрочковська Е., Пахомюк Н., Коцєрга О. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / за заг. ред. Левківського К. та ін. К. : ВАІТЕ, 2017. С. 6–11.

5. Основні причини та передумови торгівлі людьми в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток № 12, 2012. А. В. Пунда. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=647>.

6. Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми : автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 “Міжнародне право” / О. В. Святун. К. : Б. В., 2005. 18 с.

7. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверева. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.

8. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей : навч.-метод. посіб. / К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалової [та ін.] ; [«Агентство “Україна”»]. К. : [Б. В.], 2011. 292 с.

9. Бюро Спеціального представника та координатора ОБСЄ щодо боротьби з торгівлею людьми, Застосування педерно-чутливих підходів у боротьбі з торгівлею людьми. Відень, 2021. 65 с.

10. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text.

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

12. Довідник з реабілітації та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми, та проведення наради з випадку (кейс-конференції) / [укл.: Ігнат'єва А. М., Кальбус О. В., Мручковська Е. М.]. Київ-Чернівці : Книги ХХІ, 2010. 116 с.

13. Конвенції ООН щодо рабства від 1926 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text.

14. Становище у світі у сфері заходів у відповідь проти торгівлі людьми // Спеціальний випуск. Форум з проблем злочинності та суспільства. Том 6, № 1 та 2, ООН, Нью-Йорк, 2012. 239 с.

15. Пекінська декларація; ООН, прийнята на четвертий Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_507/conv.

16. Стандартні принципи прав людини стосовно осіб, які потерпіли від міжнародної торгівлі людьми [Електронний ресурс]. URL: <http://bigpo.ru/potra/Ot+торговли+людьми/main.html>.

17. Міжнародна організація з міграції (Офіційний сайт) [Електронний ресурс]. URL: <http://www.icm.org.ua/ua/migraciynе-zakonodavstvе>.

18. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 21.03.1949 р. (набула чинності 25.07.1951 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text.

19. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 10.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

20. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. К., 1995. 24 с.

21. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

22. Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнято резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text.

23. Кримінальний закон Латвійської Республіки / Адапт. пров. з лат., наук ред. та вступ. ст. А.І. Лукашова та Є.А. Саркісової. Мінськ: Тесей, 1999. 179 с.

24. Herger L. Frauenhandel in Globalia. Neue Fakten zu einer alten Tragodie. URL: www.fiz-info.ch.

25. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text.

26. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text.

27. Конвенція про права дитини від 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

28. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей від 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text.

29. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

30. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text.

31. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text.

32. Козуб, І (2011). Методичні рекомендації до надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

33. Надання соціальних послуг різним групам осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Методичні рекомендації) / К.: Фенікс, 2011. 64 с.

34. Албул І.В. Соціальна послуга кризового та екстреного втручання // Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: психотехнології особистісних змін: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 лютого 2017 року, м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2017. С.131-133.

35. Кулава К. Особливості соціального консультування постраждалих від торгівлі людьми // Соціальна робота: виклики сьогодення : збірник наукових праць за матеріалами X Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 травня 2021 р.) Тернопіль. ТНПУ імені В.Гнатюка, 2021. С. 89-91.

36. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручківська, Н. Пахом'юк, С. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. К.: ВАТЕ, 2017. 88 с.

37. Adamasur, S. (2020). Social work interventions for human trafficking victims' in Nigeria. URL:

<https://www.researchgate.net/publication/339730018> Social work interventions f
on human trafficking victims' in Nigeria

38. de las Clas Palma-García, M., & Hombrados-Mendieta, I. (2017). Resilience and personality in social work students and social workers. URL:

<https://www.researchgate.net/publication/275005586> Resilience and personality
in social work students and social workers.

39. Організація повернення постраждалих від торгівлі людьми з-за кордону: питання правового регулювання та правореалізації: метод. рек. / В.Д. Людвік, О.О.Мислива, Л.А. Філяніна. Дніпро : ДДУВС, 2017. 71 с.

40. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України // Соціальна політика і соціальна робота. 2003. № 1. С. 16-22.

41. Годорцева Ю. В. Педагогіка толерантності: методичні рекомендації / Ю. В. Годорцева. Одеса: ІНЦАГІНУ, 2004. 90 с.

42. Москальова Л. Ю. Етика соціально-педагогічної діяльності: Електронний навч.-метод. комплекс / Л. Ю. Москальова, В. В. Ссадчий, П. С. Аллинов. Мелітополь, 2010. URL:

<http://lib.mdpu.org.ua/ebook/eBook/official/index.htm>.

43. Пічкарь О. П. Соціальна робота за рубежом: Велика Британія (метод. розробка до курсу «Соціальна робота за рубежом») / О. П. Пічкарь, М. М. Дідик. Ужгород, 2001. 47 с.

44. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. Львів : Сполом, 2010. 420 с.

45. Спірина Г. П. Формування етичних засад професійної діяльності майбутніх соціальних працівників. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: зб. наук. тр. Луганськ ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. № 4. С. 121–132.

46. Гусак Н. Є. Соціальна реабілітація: підходи до визначення поняття / Наталя Гусак // Соціальна політика і соціальна робота. 2008. № 1. С. 103–114.

47. Семигіна Т. В. Соціальні послуги постраждалим від торгівлі людьми: українські реалії / Семигіна Т.В., Мартинюк О.В. // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2010. № 4. С. 73–83.

48. Shigekane, R. (2007). Rehabilitation and community integration of trafficking survivors in the United States. Human Rights Quarterly, 29(1), 112–136.

НУБІП України

НУБІП України